

Sentir l'experiència de l'acolliment familiar: una conversa entre la *vivència* i el pensament

Feeling the experience of foster care: a conversation between experience and reflection

Mireia Soler Boada i Josep Bonil Gargallo¹

Resum

Es presenta l'experiència d'una família acollidora des de dues perspectives paral·leles: les vivències del procés i les reflexions que van anar sorgint. A partir del relat de fets significatius esdevinguts durant els sis anys de l'acolliment, es presenten algunes reflexions que la família acollidora ha anat madurant al llarg del temps.

Paraules clau: Acolliment familiar, sentiments, vivències i reflexions.

Per citar l'article: SOLER BOADA, Mireia i BONIL GARGALLO, Josep. Sentir l'experiència de l'acolliment familiar: una conversa entre la *vivència* i el pensament. *Revista de Treball Social*. Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, abril 2015, n. 204, pàgines 63-71. ISSN 0212-7210.

Abstract

The article presents the experience of a foster family from two parallel perspectives: the experiences of the process and the reflections it has arisen. From the story of the significant events happened during the six years of foster care, we present some thoughts that the foster family has matured over time.

Key words: Foster family, feelings, experiences and reflections.

¹ Família acollidora.

Pensant en ella, junts ens vam fer millors persones.

La nostra experiència com a família acollidora ha estat una barreja de *vivències* i reflexions. Es fa difícil escriure el gran volum de **sentiments** que ens ha generat l'acolliment. Per això, quan la *Revista de Treball Social* ens va demanar explicar la nostra experiència vam pensar que podíem escriure de manera paral·lela *vivències* i reflexions. No perquè pensem que estan separades sinó perquè creiem que al llarg de l'acolliment hi ha moments que se centren en el que es *viu* i d'altres en la reflexió que fas sobre aquestes vivències. Els **sentiments** sovint sorgeixen de la barreja personal que fas dels dos elements. Esperem que la lectura del text, igual que ho van ser per a nosaltres sis anys d'acolliment familiar, sigui per a cada persona una experiència única.

Tots quatre estem nerviosos mentre acabem d'esmorçar i ens preparem per marxar. Avui els nostres fills la coneixeran, es coneixeran. No sé què passarà, què faran o què diran, no és moment de pensar-ho. Els ho hem explicat, ells han participat en el procés de validació, però tenen 7 i 9 anys i no crec que se'n facin el càrrec del tot.

Nosaltres ja hem fet algunes visites al centre on fa uns mesos que viu. Hem sortit amb ella a fer un tomb, però avui és diferent, és com la prova de foc. Agafem el regalet que li hem preparat: un llibre per pintar i uns colors; els nens estan molt expectants i contents .

Arribem al centre, ens esperem al pati de jocs fins que arriba amb l'educadora, es veu tan petita i indefensa... Ens mira i no diu res, els fills volen jugar però ella no diu res. Li donen el regal i quan el veu el llança a terra, plora i pica de pens, els fills s'han quedat quiets, mirant, i nosaltres no sabem què dir. Han de passar molts mesos abans no somrigui davant d'un regal...

Infància: Del llatí *infans*, “el que no parla”. En la societat llatina l'infant era l'individu que no era capaç d'expressar els seus sentiments i desitjos mitjançant la paraula.

Què fas quan ve a viure a casa una persona amb la qual no pots parlar? Parlar entès com la possibilitat de compartir llenguatges i els seus significats. Si de vegades ja és prou difícil comunicar-te amb els fills biològics, amb els quals has compartit significats des del mateix moment del naixement, com ho fas amb un individu que coneixes amb tres anys i que té un bagatge lingüístic molt diferent del teu?

■ **Pensem que un dels elements clau en la vivència de l'acolliment és la comunicació entre les persones que en formen part.**

Pensem que un dels elements clau en la vivència de l'acolliment és la comunicació entre les persones que en formen part. Aquesta reflexió fa important considerar la fluïdesa i els significats.

Ja fa un dies que és a casa, diu molt poques paraules, és difícil entendre què vol, els germans són “aquell i aquella”, aigua, parc i poca cosa més, però segueix les nostres converses. Li proposo anar a comprar com cada matí, jo agafo la bossa, ella el ninot i marxem. Avui toca comprar el pa, sortim del forn i de cop arrenca a plorar i picar de peus com jo no havia vist mai, es tira a terra, no sé què fer, intento agafarla i llança el ninot amb ràbia al terra. Com puc agafo el ninot, l'agafo a ella i la compra i arribo a casa sufocada, enfada i perplexa, tot alhora. És el primer episodi de molts i molts. Amb el dies vaig aprendre que ella esperava que jo li donés un tros de pa, un costum que jo mai no havia tingut amb els fills i que ràpidament van compartir tot tres...

És molt petita però sap cuidar-se sola, no li agrada que l'ajudis, tot ho vol fer sola, menjar, vestir-se, dutxar-se, camina sense queixar-se. Però els sentiments van per un altre costat, sovint, molt sovint, els sentiments es creuen amb els records o les esperances i arrenca amb rabietes on les joguines surten volant i els crits se senten per tota la casa. Els altres dos fills es tapen les orelles tot cridant que calli. Al vespre, quan intento dormir, penso per què m'he ficat en aquest embolic i sobretot per què he ficat als meus fills en una història on ells acaben patint...

Ens hem convertit en els “popus” del barri. La gent parla de nosaltres i ens mira amb cara d'aprovació. La nena s'ha con-

En l'acolliment és fàcil que apareguin dificultats de fluïdesa i fins i tot incapacitat per part de l'infant que arriba a la família acollidora. L'experiència prèvia sovint no estimula el desenvolupament de la fluïdesa i la desconfiança genera una actitud més procliu a la vida interior que a l'obertura al medi, a la introspecció molt per sobre de l'extraversió.

Si sumem que és fonamental que els significats de les paraules i els gestos tinguin un component de coincidència important, què passa quan a un infant de tres anys li dius que una cosa és a la nevera i l'infant només utilitza la paraula “eso” i senyala qualsevol cosa? Què passa quan li dius que anem a la dutxa i ell viu la dutxa com una agressió i no ho sap expressar?

Quan sumem la manca de fluïdesa i la dificultat de trobar significats compartits apareix el risc de la incomunicació, que crea un neguit fort en ambdues parts. Si no l'abordem amb rapidesa ens pot portar a edificar un mur d'aïllament que per a nosaltres va comportar la primera dificultat de l'acolliment.

Intrasubjetivitat: Del llatí, *sub* (sota), *lactare* (llençar), *ivis* (relació passiva o activa) - *dad* (qualitat) *intra* (entre varies entitats). Qualitat que té un individu d'establir una relació mitjançant l'emissió d'estímuls que pretenen crear algun tipus de canvi en l'altre.

Com es generen els vincles que afavoreixen la relació mútua? Intentar comprendre l'altre i assumir els límits d'aquest esforç és fonamental per evitar el risc d'ai-

vertit en un pont perquè moltes persones, abans conegudes, s'apropin i estableixin una relació més estreta. Els amics ens pregunten i sovint quedem per xerrar, és un suport fonamental. Al mateix temps apareix un grup de persones que fa sempre la mateixa pregunta: Per què? Ja no responem, per tot seguit reconèixer la seva admiració i d'alguna manera reflectir en nosaltres les seves opcions solidàries. És una situació que en un primer moment sorprèn per convertir-se en una molèstia important. Amb el temps deixem de ser novetat i veiem que l'acolliment ens ha servit per enriquir la nostra xarxa social. Molta gent ens dona un cop de mà i moltes relacions s'estrenyen. La majoria encara continuen...

“Toca cap”, una altra de les frases que comportarà malestar, crits i plors. Tolera molt malament que la dutxem, de fet es dutxa sola, però encara tolera molt i molt pitjor rentar-se el cap. Procura fer-ho sola, però no es fàcil, és un equilibri que ens costarà sempre, i que associarem sempre a malestar...

A l'escola és la petita dels germans i cosins, si té un problema o es fa mal algú els cridarà i aniran corrents a ajudar-la, són grans i per tant l'han de cuidar com han fet amb els altres quan van arribar a l'escola. És la llei del clan i ella en forma part...

És fantàstic acompanyar-la en el descobriment del món. Per a ella tot és estimul·lant, tot fa que els ulls se li obrin com a plats. Una obra de teatre al casal, el cer-

xecar un mur d'aïllament entre infant i família. L'infant es mou a partir de la seva experiència, sovint traumàtica, que filtra qualsevol estímul. Al mateix temps apareix en ell un mecanisme de defensa guiat per la pregunta: Si altres m'han abandonat, per què aquests han de ser diferents? L'objectiu fonamental de l'actitud intra-subjectiva és que l'altre iniciï un procés de trencament del mur d'aïllament. Un procés que és necessàriament lent, amb alts i baixos i no poques contradiccions.

Sembla que la confiança pot ser un recurs per iniciar aquest procés, des d'una doble perspectiva: la que l'infant adquireixi vers la família acollidora i la que la família acollidora tingui en si mateixa.

És difícil pensar de quina manera es pot generar confiança en l'altre més enllà de la coherència, l'afecte, la paciència, la comprensió, la interacció... Crear confiança en l'infant es converteix en una aventura d'alt risc.

■ Sembla clau la pròpia confiança, doncs la família acollidora es veu sotmesa a un fort estrès.

Davant d'aquesta evidència sembla clau la pròpia confiança, doncs la família acollidora es veu sotmesa a un fort estrès. Per què m'he ficat en aquest enrenou? Aquí és quan comença a minar-se la pròpia confiança. Estem preparats per fer això? Crec que ens supera. Torna a sorgir un torpede a la línia de flotació de l'acolliment. Ja no puc més, et posa al límit de la renúncia i el fracàs i fa emergir un primer sentiment de culpabilitat.

■ **És fantàstic acompanyar-la en el descobriment del món. Per a ella tot és estimulants, tot fa que els ulls se li obrin com a plats.**

cavila dels geganters, el correfoc infantil, un concert al parc.

I de sobte descobreix que ha anat a parar a una família lligada al teixit associatiu del poble. El germà al Cau, la germana a l'Esplai, tothom als diables... Cada cap de setmana una aventura, primer com espectadora, després formant-ne part. I ella, esgotada, sempre aguanta, és el seu tarannà, viure fins al límit, vés a saber què pot passar en el futur. De seguida que s'acaba l'activitat desconnecta en un món de somnis, misteriosos: ganyotes, crits i de vegades plors...

Avui és dimarts, toca visita, vaig a buscar-la abans a l'escola, agafem el cotxe i anem al lloc on ens espera l'educador que la portarà a veure a la seva família, baixa d'un cotxe i puja a l'altre. Mentre aprofito per explicar com ens va, els problemes que tenim, les rabietes, els dubtes, tot allò que ens preocupa, i l'educador em dona consells, m'orienta i prova de desangoixar-me, mentre ella espera nerviosa al cotxe. No puc explicar tot el que voldria i necessitaria, ella espera per marxar. Tinc una mica més d'una hora que aprofito per comprar i fer un cafè abans no torni...

Vacances, tothom al cotxe i cap a un càmping dels Picos d'Europa, amb avis i

Val la pena dedicar esforç a dissenyar un mecanisme que ens faci confiats, sobretot en nosaltres mateixos.

Instrument: Del llatí *instrumentum in-* (cap a dins), *structus* (construït) *mento* (resultat, instrument) “objecte utilitzat per a realitzar una feina”. Un instrument és un objecte (inert) que té per funció donar suport a un procés constructor.

Quina és la funció de la família acollidora? L'acolliment és un sistema molt ampli en què apareixen l'infant, la família biològica, les entitats col·laboradores i una infinitat d'escales de l'Administració. Tal com es concep el procés d'acolliment, l'infant és el seu centre i la resta són instruments que han d'afavorir l'infant.

En aquesta estructura la família acollidora es mou en territori pantanós, sovint difícil. Una família acollidora no és una entitat professional, és a la vegada un instrument de suport i un grup de persones implicades personal i emocionalment: *mala peça al teler*.

Al sistema família acollidora se li demana que introdueixi una nova estructura. Que la tracti amb normalitat, com una part més de la família, en definitiva que l'estimi.

Fins i tot es planteja que com millor participi del procés d'acolliment més fàcil serà que l'acolliment s'acabi amb l'èxit, un èxit que vol dir la pèrdua de l'infant acollit: altruisme en estat pur.

■ **Un èxit que vol dir la pèrdua de l'infant acollit: altruisme en estat pur.**

tiets, augmentem la intensitat de l'aventura. Fidel al seu tarannà és una "tot terreny", corre, es banya al riu, puja per la muntanya, menja de tot i sempre escull qualitat. L'únic repte: la calma que requereixen els espais petits. El difícil equilibri entre els seus moviments bruscos i l'ordre de la taula de l'esmorzar. Per regla general nena i taula ordenada són incompatibles. El quart estiu marxem als Alps italians, també de càmping. Ens sorprèn la documentació que ens demanen les institucions. Ella està perfectament adaptada i només demana un parc cada tants quilòmetres. Mentre fem la ruta pinta, mira contes i sobretot dorm, aquell son misteriós que mai no sembla ser prou tranquil.

Al refugi del Montblanc, a més de 4000 metres d'alçada, es veu com una petita boleta blava, amb cara freda que pregunta: Què m'està passant? Hem de marxar ràpid, la pressió atmosfèrica la deixa KO. Un cop al càmping un bon plat de macarons amb tall la torna a posar a to. De mica en mica ens anem cohesionant. Integrats a la Vall d'Aosta semblen una família normal...

Els Reis, un dels dies més assenyalats per als infants. Els Reis van a totes les cases on hi ha nens. Tenir dues famílies vol dir també tenir dues vegades reis, i de retruc, tenir una germana a l'altra família, també vol dir que alguna cosa portaran als nostres fills...

Els dinars a la feina sovint es converteixen en un informe del procés Tothom

Per a la família acollidora constitueix una experiència que es mou en el difícil diàleg entre el benestar que genera formar part del projecte i el dol de la pèrdua d'algú que estimes. Caldria reflexionar sobre el suport que ha de tenir la família acollidora, tant en referència a la realització del procés com especialment amb el dol.

Incondicionalitat: Del llatí *condicio, condicionis*, resultat del verb *condicere* (convenir, senyalar o deixar mitjançant un acord o compromís). Verb prefixat amb *con-* (conjuntament, globalment) i el verb *dicere*, que no és només dir, sinó també indicar. Quan s'hi afegeix el prefix *in-* neguem la condicionalitat, i amb això la relació que s'estableix entre dues parts no està regulada per un acord o compromís sinó que pot ser totalment arbitrària i fins i tot jeràrquica. Pot existir una relació incondicional i alhora saludable?

En un procés d'acolliment es prenen diversitat de decisions en multitud d'escalles que estan interrelacionades però que no sempre tenen caràcter compartit. Ens trobem amb diversitat de ritmes simultanis: el ritme d'acoblament i conquesta de la normalitat en la família acollidora, el ritme d'intervenció sobre la família biològica, el ritme de desenvolupament de l'infant acollit, el ritme de treball de les entitats col·laboradores... Conviuen molts ritmes i una gran dificultat per sincronitzar-los.

En l'escala micro, la relació és altament bidireccional i les decisions es prenen a partir dels models de gestió de la família

pregunta, tothom fa suggeriments. És un espai que amb mesura ajuda a canalitzar angoixa, de vegades té l'efecte contrari. La mesura és possiblement una de les claus del procés...

Avui ens toca visita extraordinària. S'ha canviat el lloc de trobada, fa molt fred i vent i hem arribat una mica aviat. Penso que és millor esperar a l'altre xamfrà, hi fa sol i sembla més arrecerat. De cop s'acosta una dona corrents cap a ella, molt contenta l'aixeca de terra i li fa una forta abraçada, fins que em mira i veu que no sóc l'educadora, l'ha vist de lluny i la resta del món ha desaparegut. Les dues sabem que som les mares. Es disculpa, es preocupa, sap que no ens hàviem de veure, però ha estat inevitable. A partir d'ara, a les visites extraordinàries no hi ve l'educador.

Els 2-4 anys que podia durar l'acolliment han passat a 6, sembla que les coses entre l'Administració i la família biològica no van bé. Es planteja la possibilitat que no marxarà i que, si nosaltres volem, es quedi a casa. Fem un pensament i apostem per canviar aquesta sensació de provisionalitat en què vivim. S'ha anat fent gran i necessita un escriptori per poder fer els deures, el llit es massa petit i l'armari també. Reformem la seva habitació i li expliquem que li servirà fins a l'institut, que la roba de nena gran necessita més espai, li anem ensenyant un futur i deixem de banda la provisionalitat. Ella està més tranquil·la. Al cap de dos mesos se'ns

acollidora; aquesta situació es va diluint a mesura que ens allunyem del nucli acollidor.

En el marc general sol ser prioritari el criteri professional, una perspectiva jerarquitzada poc democràtica. Una altra possibilitat seria un model de treball comunitari en què els diferents agents que participen puguin intervenir de manera legítima per determinar els ritmes idonis, que no ideals, del procés.

Ens situem en la necessitat de decidir el paradigma que orienta l'experiència acollidora. Sigui quin sigui tindrà costos per a algun dels agents participants, el repte és decidir com s'han de distribuir aquests costos. Estem lluny d'aquest plantejament, de moment el paradigma ens porta a la incondicionalitat, que apropa la família acollidora a una relació pròxima a la submissió.

“Incertesa”: Del llatí *certitudo*, *certus* (cert) més el sufix *tudo* (qualitat) “qualitat de cert”. Sovint el seu significat s'amplia no només a la qualitat de cert del present sinó a la possibilitat d'anticipar el que pot esdevenir en el futur. El prefix *in-* nega la possibilitat d'aproximar-se amb certesa. Què passarà demà?

Possiblement la pregunta més recurrent del procés d'acolliment és: Quant temps durarà? La resposta té una dimensió pragmàtica i una altra emocional.

La pragmàtica ens demana donar resposta a situacions tan quotidianes com: el cotxe que tenim és adequat si incorporem una persona més a la família? Com hem

plateja que torna definitivament amb la seva família en un període de temps breu.

La reunió es per planificar el retorn, hi som les dues famílies i els professionals que presenten el calendari de retorn.

Les dues mares protestem alhora, no es poden fer les coses tan de pressa, ella necessita un temps per pair els camvis, cal anar mes a poc a poc, totes dues ens l'estimem i volem el millor per a ella. Després de sis anys, tampoc no vindrà d'una setmana...

Anem les dues soles al cotxe, toca visita amb la seva família, ja hem iniciat el procés de desacoblament. Com li explico sense plorar que estic molt contenta que torni amb la seva família, que ara tindrà la seva mare però jo continuaré sent l'altra mare, que l'ha d'estimar i estimar tots els que coneixerà, que anirà a una escola nova, tindrà altres amics, coneixerà altra gent, i les portes de casa nostra-seva estaran obertes per a ella? Com l'hi expliques amb il·lusió, ella confia en nosaltres i li hem de mostrar aquesta confiança...

El dia del trasllat omplim el cotxe amb totes les seves coses. Va arribar amb dues bosses de plàstic plenes de roba que aviat li va quedar petita i un ninot de peluix. Marxa amb un munt de coses: les seves coses. El món d'una nena que ha anat construint la seva vida entre nosaltres i ara hem de decidir què és "seu" i què és "nostre", gens fàcil.

Omplim el cotxe, sembla que marxem tots de vacances, bosses, joguines, la bici-

d'organitzar l'espai de casa? Hem de pensar en l'institut?

Totes preguntes molt comuns en una família ordinària, però que generen un volum important d'ansietat quan la resposta s'elabora en una situació transitòria.

La perspectiva emocional comporta preparar la frustració que comporta prendre decisions sense saber quina continuïtat tindran. Amb els fills biològics ja passa, però en l'acolliment el component és molt molt superior.

Un nou repte que demana, de nou, crear la pròpia estratègia.

Irreversible: Del llatí *reventor, eris, tis, sum*, "tornar sobre els propis passos". El prefix *i-* manifesta la impossibilitat de tornar sobre els propis passos. La paraula *irreversibilitat* fa referència no només a la impossibilitat de reviure una situació viscuda sinó també a la marca inesborrable que deixen en les persones les experiències que han viscut. Quan s'acaba realment l'acolliment?

Administrativament, un dia arriba un informe que diu que en dues setmanes l'infant torna amb la família biològica.

Alta intensitat, alegria i tristor en dosis equivalents. Toca elaborar el dol i acabar la relació administrativa amb les institucions.

Però, realment quan acaba l'acolliment? En relació amb l'infant, el dia en què s'omple el cotxe amb la seva història i es fa l'intercanvi amb la família biològica amb un adéu ple de sensacions contradictòries?

cleta que li van portar els reis dels pares biològics... i arribem a la plaça on fem els intercanvis, es un matí lluminós, es d'hora i hi ha poca gent al carrer.

Nosaltres, hem pensat que els nostres fills millor que no vinguessin, ja es prou difícil, els altres pares, ella i un cotxe ple de coses.

No hi ha ningú mes. No els podem deixar al mig del carrer sols amb les seves coses, finalment decidim acompanyar-los amb cotxe a la porta de casa seva. No era el que estava previst, però tantes coses no ho eren...

Les famílies continuem en contacte, sobretot "les mares", te molts dubtes, molts problemes, em truca i em demana consell, es desfoga explicant-me allò que jo conec molt bé, les rabietes, els crits... a ells també els espanta. I jo intento explicar, aconsellar, mentre vaig al bus tornant de la feina, oestic acabant de fer el sopar...

Han passat els anys i cada vegada que passem pel parc dels intercanvis el mirem amb enyorança, un petit comentari i silenci durant un parell de minuts, ja és un ritual.

Una trucada per Nadal, una per l'aniversari i anar endavant.

En relació amb l'Administració, el dia en què es deixa de rebre un petit ajut econòmic i es fa una avaluació del procés que acaba amb un "gràcies pels serveis prestats"?

L'experiència d'acolliment és intensa i irreversible, per això podríem afirmar que un acolliment no té final. Queden multitud d'empremtes que tornen de manera recurrent en forma de records, objectes i relacions. Sensació contradictòria entre felicitat per la feina ben feta i dol per la pèrdua d'un fill. Alguna família està preparada?